

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.  
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.  
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.  
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.





TIDSKRIFT FÖR SOCIALA ♦ ♦  
 OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

ORGAN FÖR ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET ♦ FÖRENINGEN  
 FÖR VÄLGÖRENHETENS ORDNANDE OCH  
 HANDARBETETS VÄNNER ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

REDAKTÖR: **LOTTEN DAHLGREN** ♦ ♦



INNEHÅLL:

LOTTEN DAHLGREN: Fredrika Bremer. Några erinringar vid hennes hundraårsfest.

S—D: Far och dotter. Ur några otryckta bref af Fredrika Bremer.

Fredrika Bremer om kvinnlig konstslöjd.

Tankar ur Fredrika Bremers skrifter.

Föreningsmeddelande.

**SVECIA,**

Olycksfall-försäkringsanstalten **GOTHIA.**

Afslutar olycksfallförsäkringar på liberalaste och tidsenligaste vilkor.

Hufvudkontor: *Regeringsgatan 3, 2 tr.*

Solidt, tidsenligt Lifförsäkringsbolag.  
 Ömsesidighetsprincip. — Svensk dödlighet.

Kontor: *Regeringsgatan 3.*



**K. M. LUNDBERG**

*Textilafdelning, Thyra Gråström.*

Färdiga och påbörjade **Broderier** på siden, kläder, järte- och stålstrammal, passande för **Dukar, Fortöjare, Mattor, Kuddar, Serveringsstolar** m. m. **Mönster** uthyras. **Rekviritioner** från handorten ombesörjas pr omgående.

**Bröderna Påhmans Skrif-, Språk- & Handelsinstitut,**

A. T. \*84. *Riks- 56 06. Stockholm, Stora Vattugatan 2, 1 och 2 tr. upp.*  
 Fullständigt **Handelsläroverk** med **föreläs- och mönsterkontor.**  
**Arskurser, Lemniskurser, 3 mån. kurser, Kurser i särskilda ämnen.**  
 Undervisningen består af 18 lärare. **Nya elever** emottagas dag-  
 ligen. **Frospår** erinras på begäran.  
**Söndagslektioner. Skriftinstituttet** fortgår oförändradt.



Största lager af  
**Duktyger,**  
 Lakans- och Örngåttslärfter,  
 Handdukar, Hollands, Madapolam,  
*Piqué, Broderier & Spetsar.*  
 Specialité: **Damutstyrslar,**

hvilka förfärdigas å egen Syateljé och levereras fullt färdiga, märkta och tvättade.

Egen Tvätt- och Strykinrättning jemte Ångmangel.

**K. M. LUNDBERG, Stureplan.**

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☛ Allt arbete utföres noggrant och af bästa material. ☛

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

**P. GUST. PETTERSSON,**

52 Drottninggatan 52.

**Kramer & Jahnke,**   
 **Modemagasin.**

15 Birger Jarlsgatan, 1 tr.



Klagomål öfver svårighet att  
 få köpa verkligt god Ättika har  
 föranledt Liljeholmens Vinfabrik  
 att tillhandahålla sin, sedan många  
 år för god smak och fin arom  
 kända Ättikssprit, på förseglade  
 flaskor försedda med fabriken  
 etikett och spädningstabell.



**F**ör kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrödda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

## **Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning**

*(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),*

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen, underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

**Förvaringsavgift:** 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

---

# **HYLIN & C<sup>OS</sup>**

**FABRIKSAKTIEBOLAG**

— KONGL. HOFLEVERANTÖR. —

**UTSTÄLLNINGSTVÅLAR:**

VIOL, HYACINTHE, HÉLIOTROPE, SYRÉN M. FL.

**THEA-ROS-PARFYM M. FL.**

*prisbelönta vid 1897 års utställning med*

**GULDMEDALJ**

*Försäljes i våra butiker*

**12 Regeringsgatan — Vesterlånggatan 16**

A. T. 64 69.

A. T. 24 97.

*samt hos alla finare parfymhandlare i riket.*



För turister m. fl.

# Cosmopolitan,

COSMOPOLITAN,  
allas favorit vid utflykter på land och sjö!

kikare, af alldeles ny, utomordentligt praktisk konstruktion,

rekommenderas såsom oumbärlig för turister, jägare, badgäster, sportmän m. fl.

Fördelar framför äldre modeller: *större förstoring förmåga, lättare att inrikta och kan bekvämt bäras i fickan.*

Expedieras **jemte etui**, mot insändande af kr. 4: 25 i frim. eller postanv. Efterkr. 4: 50.

Ensamförsäljare för Skandinavien:

**Helsingborgs Importaffär,**  
Helsingborg.

Amplaste loford från in- och utländska fackmän!

## John V. Löfgren & Co.

Kongl. Hofleverantörer.

\* 13 Fredsgatan 13, \* Stockholm. \*

Lager af

Siden från Lyons, Comos, Zürichs & Crefelds förnämsta fabrikanter.

Coul. Siden Damas, senaste nyheter.

Svart Siden Damas, största urval, nyaste mönster.

Släta svarta siden i erkänt goda kvalitéter.

Bluslifs-Siden, enastående sortiment, samt

coul. Ylle Klädningstyger såväl extra nouveautéer, som enklare i största lager till låga priser.

Nyheter inkomma dagligen.

## John V. Löfgren & Co.

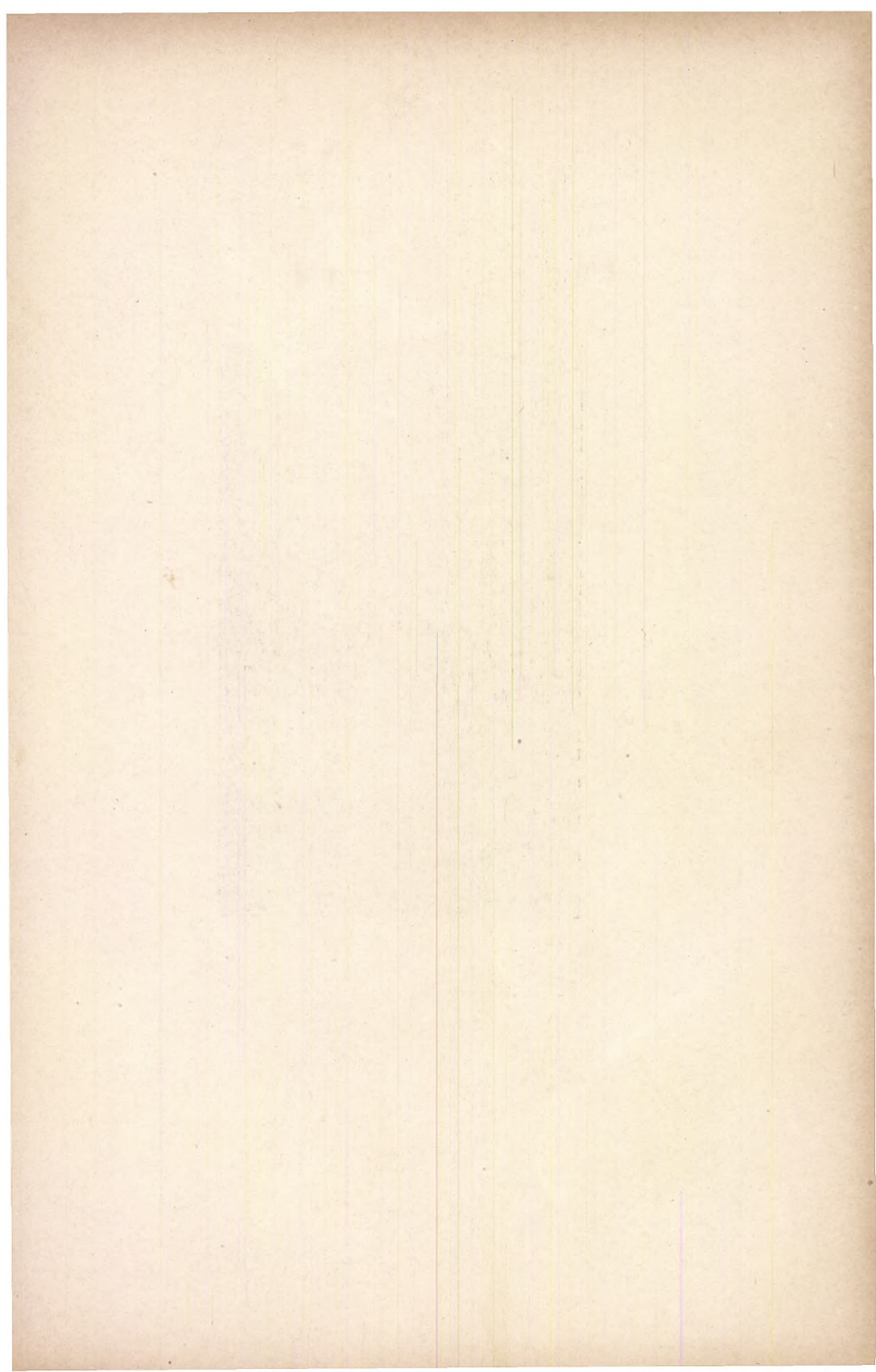
\* 13 Fredsgatan 13, \* Stockholm. \*





*Friedrika Bremer?*







## Fredrika Bremer.

Några erinringar vid hennes hundraårsfest.

Ett sekel har nu förgått sedan Fredrika Bremer för första gången såg dagens ljus. Den 17 augusti 1801 tändes nämligen hennes lifslåga, hvilken skulle brinna med ett så intensivt glädje- och välsignelsebringande ljus, att äfven sedan den slocknat reflexen därifrån blott synes stråla ljusare och fullare genom tiderna. Hvarje människolif, som är af de höga, mot himlen sträfvande bergens art, öfverskådas bäst på afstånd. Så ock Fredrika Bremers. Sedt mot det förflutnas och förhållandenas bakgrund får det en helt visst af hennes samtid oanad klarhet — ja trots det världsrykte hon åtnjöt under sin lefnad —, och för hvarje år liksom vidgas ens blick för storheten i hennes personlighet och betydelsen af hennes lifsverk.

En gång förr har Dagny kunnat fira en märkespunkt i Fredrika Bremers historia, det var 1891, då tjugofem år förflutit efter hennes död. Den hand, nu tyvärr kallnad i döden, som då tecknade hennes bild och som sedan skänkte vårt land det kända utförliga och förträffliga biografiska verket öfver den märkliga kvinnan, inledde sin teckning med frågorna: »Hvem var hon? Hvad angår hon oss, den nya tidens människor?», utgående från den förutsättningen, att dessa spörsmål skulle framställas af samtiden. Svaret lämnade tecknarinnan själf i den vackra »till Fredrika Bremers minne» ägnade Dagnyuppsatsen, hvilken föregick den med skäl så högt skattade Fredrika Bremer-historia, som skulle utgöra sista stenen i det monument S. L—d Adlersparre med hjälp af sin brorsdotter Sigrid Leijonhufvud rest sig i sina tacksamma landsmäns hjärtan.

Under de tio år, som förflutit sedan här åberopade uppsats skrefs, ha tiderna mycket förändrats och människorna med dem. Man frågar icke mer: »Hvem var Fredrika Bremer?» Man undrar icke mer hvarför »hennes namn, namnet af en gammalmodig romanförfattarinna», införlivats med »ett förbund, som tagit till uppgift att arbeta i den nya tidens anda för kvinnornas framåtskridande».



Nej, hennes kulturella och banbrytande betydelse är så känd och erkänd af vår tid, att romanförfattarinnan så godt som fallit i glömska för den sociala märkeskvinnan, och man sätter i fråga att resa henne en bildstod, »som en den nya riktningens personlighet», hvilken kan nämnas vid sidan af våra största tänkare och suillen.

Vår tid har bland andra den förtjänsten, att den vet att måna om och hedra våra stora minnen. Den har visserligen ännu ej rest Fredrika Bremer någon stod af sten eller brons, men allt talrikare och förebilden allt värdigare äro de minnesbilder, som vår litteratur ägnar henne, och med allt större tacksamhet erkänner den svenska kvinnan, att det stora arf hon efterlämnat burit frukt i mångfaldiga riktningar, ja, att det är ett outtömligt kapital, på hvars räntor vi, hennes landsmaninnor, ännu lefva.

Hvad är det, som fortplantar en människas namn genom tiderna och inristar det outplånligt på historiens blad? Själfr har Fredrika Bremer definierat denna åt några få utvalda beskärda lott på följande sätt:

»Ärorikt rykte bör ej förblandas med odödlighet på jorden. Ett namn upprepas århundraden igenom af millioner munnar — det är rykte. Det goda, som du tänkt och utöfvat, den anda af dig, som verkar och fortplantar sig oändliga generationer igenom, det är den sanna odödligheten på jorden.»

Så väl det ärorika ryktet, som låter hennes namn ännu ett århundrade efter hennes födelse upprepas af oräkneliga munnar, som den sanna odödligheten, hvilken ligger i goda verk och sköna tankar, som burit frukt i en eftervärld, kom Fredrika Bremer till del. Och som det ägnar och anstår en sann kvinna, var det i det sistnämnda afseendet hon skulle vinna sin största ära. För öfrigt torde det nog ha slagit in på henne själf hvad hon i samma ämne yttrat, att »följderna af människans gärningar ligga för det mesta utom hennes förmåga att beräkna, hvad deras utsträckning angår». Hur skulle hon, som trots alla de yttre ärebetygelser, hvilka slösades på henne, i sitt hjärtas ödmjukhet räknade sig blott för »en ringa Herrans tjänarinna», kunnat tänka sig, att af de »obetydliga frön» hon utsått skulle växa upp ett så stort och mäktigt träd? Och när hon utropar ur sitt hjärtas fullhet: »Jag vill tala om familjen och hemmet, jag vill tala därom för Sveriges döttrar, icke för att lära dem något, men för att återgifva dem i en trogen spegel de taflor, som de ädla bland dem låtit mig skåda, ty det är ljuft att vara spegel åt det goda. — Må det bli min lyckliga lott i lifvet!» — huru



kunde hon ana, att hennes önskan skulle gå i fullbordan i tusenfaldig måtto, ja att Sveriges döttrar ännu ett par generationer efter hennes död ej blott skulle se en spegel af det goda i de tafior hennes penna skapat, utan att hon själf i sitt lif, i sitt verk skulle framstå som en förebild för den sanna kvinligheten?

Äfven om Fredrika Bremer, innan hon slöt sina ögon för alltid, fick skåda förverkligandet af många bland de idéer hon förfäktat, finns det intet som tyder på, att hon tillmätte sig någon banbrytande betydelse. Det har blifvit vår tid förbehållet att skänka henne denna ära.

\* \* \*

Få människors lif torde framstå så helgjutna och ogrumlade för eftervärlden som Fredrika Bremers. Tack vare den uttömmande och pietetsfulla skildring, som den här nämnda minnesteckningen innehåller, står hon för oss med en så lefvande klarhet, som blott är fallet med få af våra hädangångna märkesmän. Biografiska verk äro ännu tämligen sällsynta företeelser i den svenska litteraturen, att vi äga ett sådant öfver Fredrika Bremer måste vi därför anse som en oskattbar lycka, och nu, då hundraårsdagen skänker hennes bild en särskild betydelse, återgår man med dubbelt intresse till detta värdefulla dokument öfver ett ädelt lif.

Att hänvisa till denna källa tillkommer således hvar och en, som vill skildra Fredrika Bremers lefnad och verk, och det är äfven min närmaste och käraste plikt, då jag nu går att åt detta ämne ägna några enkla minnesord.

Men om det ej torde vara något nytt att säga om Fredrika Bremers lefnadsöden och personlighet och om än dessas allmänna drag äro tillräckligt kända för att göra ett upprepande däraf här obehöfligt, så öppna alltjämt hennes egna arbeten nya vidder för tanken, och ett studium af dessa låter den kända gestalten — den lilla bräckliga kroppen, detta ombölje för den stora, eldiga själen — framstå i ett nytt, förklaradt ljus. Fredrika Bremers böcker äro tillräckligt gamla för att ha hunnit ligga till sig och återfå det nyas behag, och då man i dem finner återspeglade trognare än hos de flesta skribenter författarens eget lif, hennes utveckling och åskådning, är det till dem man måste återgå för att få lifslevande för sig hennes bild. Det är detta jag har gjort, och på det lifligaste uppmanande mina läsare att följa mitt exempel, vill jag här söka återge



några af de intryck, som en förnyad läsning af Fredrika Bremers skrifter efterlämnat.

\* \* \*

Det är med blandade känslor man nu för tiden tar en af Fredrika Bremers böcker i sin hand. Dels har man ju ännu i lifligt minne den förtjusning, hvarmed man i unga dagar läste »Hemmet» och »Grannarna», och man väntar sig stort nöje af att förnya bekantskapen med »Petrea» och »ma chère mère» och andra ens älsklingsfigurer; men samtidigt har den föreställningen så rotfäst sig hos oss nutidsmänniskor, att Fredrika Bremer som romanförfattarinna är ohjälpligt föråldrad och onjutbar, att man på förhand är kritisk stämd. Men man finner snart, att man i sistnämnda afseende grundligt misstagit sig. Litteraturen är som allting världsligt underkastad modets växlingar. Lagarna, efter hvilka en författare komponerar en roman, äro för visso ej desamma nu som på Fredrika Bremers tid; men trots de anmärkningar hennes stil och kompositionssätt o. s. v. ge anledning till — anmärkningar, som äfven hennes samtid framställt och hvilkas berättigande hon själf var den första att erkänna — måste man frapperas af den fraîcheur, den underbara lifskraft, som ännu så många af hennes verk äga. Man glömmet — notabene om man läser med tanke på att tränga in i författarinnsans själ — svagheterna, de sentimentala utgjutelserna, de uppstyltade karaktärerna, de hyperromantiska episoderna, med ett ord det som Geijer kallar det »öfversvallande», för de mästerliga skildringarna, de lefvande människorna, de skarpsinniga reflexionerna, den lifliga dialogen och framför allt för det varma hjärta, som pulserar i hvarje rad, och de genialiska tankar, som likt solstrålar blixtra fram ur författarinnsans eget inre och kasta ett förskönande, förklarande ljus öfver allt hvad hon skrifvit. Ja, äfven om man nu läser Fredrika Bremer i en helt annan anda mot hvad man gjorde på hennes egen tid, väcker dock mycket hos henne nutidsläsarens både intresse och nöje. Detta ur rent litterär synpunkt betraktadt, en synpunkt med hvilken jag ej här vidare vill sysselsätta mig. Men sedda mot bakgrunden af hennes lif och hvad detta utträttat för mänskligheten, få hennes skrifter en storslagen, ja en profetisk betydelse, som ger dem en undantagsställning bland svenska diktares verk.

Det är väl känt, att Fredrika Bremer framställer sig själf i mer än en af de figurer hon visar fram i sina »Teckningar ur hvardagslifvet», äfvenså att man där finner med fotografisk trohet återgifna familjeinteriorer, karaktärer, naturscener hämtade ur förf:



egen personliga erfarenhet. Och vi veta, att denna erfarenhet från barndoms- och de första ungdomsåren ej var af det gladaste slag och att den tvångströja, hvari konventionella och despotiska familjeförhållanden höllo hennes unga själ bunden, kastade en skugga öfver de tidigare momenten i hennes lif, hvilket i sina hufvuddrag erbjuder en så ljus och harmonisk tafla. Men hade icke detta olidliga band, hvarunder hon suckade, varit, hade hon ej känt den andliga fångenskapen så tung, skulle hon, en förnäm och rik mans dotter, säkert ej ha erfårit denna intensiva medkänsla för alla betryckta, ensamma, öfvergifna stackars kvinnovarelser, som blef sporren till hennes lifslånga kamp för deras befrielse. »Om man djupt känt en enda smärta, så förstår man alla andra lidanden» säger hon själf på ett ställe i en af sina första arbeten. Hon hade känt den smärta, som skänker en inblick i andras kval, och därför förstod hon att föra de fattigas och föraktades talan med så gripande och värtaliga ord.

En af de första små berättelserna i hennes »Teckningar» heter »Den ensamma», och i denna lilla skildring finner man utan tvifvel en återklang af hvad hon själf känt under sin tröstlösa och glädjefattiga ungdomstid. I »den ensamma», den i en beroende ställning lefvande fattiga flickan, för hvilken år efter år gå sakta förbi »likt mulna höstdagar», igenkänner man Fredrikas egen sinnesstämning, hur olika än hennes yttre förhållanden tedde sig, jämförda med hennes hjältinnas, den tjänande systemens. Men liksom hos denna finner ingen bitterhet, intet människohat rum i hennes själ. Hon äger visserligen ej »den ensammas» stilla resignation, hon är eller rättare blef, som vi veta, det fria talets och den målmedvetna handlingens kvinna, men den om en sann ödmjukhet, ett undergifvet böjande för en högre vilja vittnande sinnesförfattning, som är grundtonen i »Den ensammas» väsen, är nog också den unga Fredrikas under de svåra brytningstider, då hon mognade till kvinna.

Hvilken tröstlöshet ligger ej i ord som dessa, hvilka stå att läsa i den ofvannämnda lilla berättelsen: »För att utom ett fängelses murar dock kunna vara fullkomligt fången måste man vara fruntimmer och för öfrigt [som jag] fattig och beroende». Och på ett annat ställe — ty hvad kan bättre än förf:s egna ord återgifva den antydda stämningen? — säger hon: »Stora olyckor höja själens krafter; ur stridernas lågor stiger den mot himmelen. Det är en apoteos, fastän på stormens vingar. Men dessa stundeligen nedtryckande, tårande sorger och ledsamheter, denna ledsnad, livvets och glädjens kräfte, o, huru trycka de ej ned i stoftet stoftets barn!»



Men genom mycket lidande går vägen till klarhet, resignation kommer med pröfningarna, så ock hos »den ensamma». I utgjutelser fulla af innerlig känsla för alla andra lidande, en undergifvenhet, som visar att hon kämpat sig till en inre frid, alla yttre strider till trots, ger hon luft åt sin sinnesstämning. Så dikterar förf. för den ensamma gamla flickan bland andra följande vackra ord: »Själens öga,» låter hon henne nedskrifva, »har sin starr så väl som kroppens öga sin; då vår vilja tillåter operationen, låter en barmhärtig hand hinnan affalla, och vår syn klarnar och alla de i töcken höljda föremålen omkring oss ljusna för våra nyfödda blickar».

Snart spårar man hurusom förf:s egen syn klarnat och att de dimmor, som skydde hennes syn på lifvet och henne själf, lättat. Det är en helt annan ton i de »teckningar», som följa på de små vemodiga bilder, hvarmed hon debuterat. Hennes lifsförhållanden ha också förändrats. Faderns död, föregången af ett lidande, som kastade ett försonande skimmer öfver hans minne, lossar de fjättrar, som hållit den omyndiga dottern i ett tillstånd af beroende, hvilket denna alltid känt som en förnedring; hennes växande rykte som författarinna ger hennes hållning en förut saknad säkerhet, och hennes yttre lif får den harmoniska och behagliga gestaltning, utan hvilken hon ej kunnat blifva hvad hon blef: »hvardagslifvets» entusiastiska och genialiska skildrarinna.

Den fina humorn, hvaraf man förnam några glimtar redan i hennes första stycken, slår nu ut i full blomma. Aldrig har väl en samhällsförbättrare uppträdt i en gladare gestalt. Äfven om hon predikar, och medvetet eller omedvetet gör hon detta på hvarje rad, insveper hon till och med de bäskaste sanningar i en så lätt och behaglig förklädnad, att de sväljas utan att läsaren anar det uppfostrande syftet. Fredrika Bremer älskar nog i sina romaner att fördjupa sig i tragiska konflikter, hon för, som hon med en viss själfironi säger, läsaren »från dödsbädd till dödsbädd» — och ibland äro, det måste erkännas, dödsfallen omotiveradt täta — men hennes egen lifsåskådning är i grund och botten så ljus, att hvarje situation, om än aldrig så förtviflad, upplöses i ett försonande leende.

\* \* \*

Förgrunden i Fredrika Bremers romaner upptages alltid af en kvinlig gestalt, liksom i »Den ensamma» gärna en ej längre ung, ogift, i blygsamma yttre förhållanden lefvande Evas dotter, som håller intrigens trådar eller rättare pennan i sin hand, och det är



genom hennes sunda och af fördomar ogrumlade blick man skådar lifvet och människorna. Liksom Fredrika Bremer infört hvardags-historie-genren i den svenska litteraturen, så är äfven hon den första, som fallit på den idén att använda den hittills ur ästetisk synpunkt som förkastlig ansedda »gamla mamsellen» till romanhjältinna. Själf bar Fredrika lifvet igenom denna benämning som ett slags heders-titel, ja långt innan man rättvisligen kunde tillägga henne det i denna sammansättning förklenande prefixet »gammal»; och som idealet af en gammal mamsell har hon gått till eftervärlden. Och vi veta, hvad hon därigenom vunnit åt sina medsystrar. Ej blott ha de litterärt sedt tillerkänts ett slags betydelse, utom den ironiska, de ha äfven, tack vare henne, erhållit en upprättelse såsom människor, hvilken än i dag visar sig i mångfaldiga förhållanden i det verkliga lifvet.

Typiska för de bremerska mamsellfigurerna äro Beata Hvardagslag i Familjen H\*\*\* och mamsell Rönqvist i Presidentens döttrar. Huru lefvande stå de ej framför oss i sin handel och vandel, den ringa hushållerskan och den anspråkslösa guvernanten, och huru tydligt skymta ej bakom bådas, till det yttre hvardagliga men innerst inne så djupt tänkande och sannt kvinliga, gestalter Fredrikas egna icke sköna, men uttrycksfulla och af en varm och innerlig känsla besjälade drag! Om den här ofta nämnda lilla skissen återger hennes stämning under den första ungdomsperioden och sålunda slår an en öfvervägande vemodigt klingande ton, så beteckna hennes följande böcker en gladare syn på lifvet. Den tjänande skepelsen är ännu hennes, det är som om hon fann denna vara den för kvinnan värdigast och som om hon i en osviklig pliktuppfyllelse satte hennes största ära, men med hvilken friare, själfmedvetnare blick skådar hon ej nu ut i världen! Beata Hvardagslag och Emma Rönqvist gråta och klaga ej öfver kvinnans lott. De känna sitt värde. I den stora världens salonger, dit förhållandena ofta föra dem, hålla de sig visserligen blygsamt i en vrå, men de hvarken äro eller känna sig förbisedda, och om de äro och förblifva gamla mamseller, så är det ej därför, att ett oblidt öde dömt dem därtill, utan emedan de känna att i det ogifta ståndet ligger deras kallelse. Så går genom alla Fredrika Bremers romaner — äfven dem, där tendensen ej är så starkt understruken som t. ex. i Hertha, — en och samma underström: häfdandet af kvinnans människovärde, den giftas som den ogiftas, den högas som den lågas, den högt begåfvades som den ringare utrustades. Och så banade hon genom sina ur verkligheten gripna skildringar, hvilka



med hela sin djupa innebörd ägde den lättfattlighet, som lät dem tränga igenom hos alla samhällsklasser, väg för en högre och friare uppfattning af kvinnans förhållande till lifvet och samhället.

Romanförfattare i likhet med vanliga människor förstå ju bäst och kunna sålunda bäst teckna personer af deras eget kön. Snillet kan visserligen intuitivt tränga till djupet af människosjälens, oberoende af det yttre omhöljet, och litteraturen har ju en rikedom på odödliga kvinnogestalter skapade af män, och motsatt, förträffliga manliga typer framställda af kvinliga författare. Men sant är det icke förty, att en kvinna bäst kan fatta en kvinna och en man en man. En kvinna tecknad af en man kan framstå som en härlig tafra af odödlig förtjänst, men återgifven af en af hennes eget kön blir hon en varelse af kött och blod, som man måste älska eller hata, icke blott beundra eller kritisera som konstverk.

Och huru äkta kvinligt är icke Fredrika Bremers författareskap till hela sin art, icke minst i karaktärsskildringen! Hennes manliga personnager få mer eller mindre en schablonmässig prägel, de äro liksom kalkerade efter mönster, icke gripna ur verkligheten — d. v. s. då förf. ej med en ganska förlätlig malis lätt ironiskt afslöjar de små fel och svagheter, som vidlåda skapelsens herrar. Hennes porträttgalleri innehåller, som bekant, några högst förträffliga i hvardagsdräkt afritade manliga figurer — jag behöver blott påminna om presidenten i »Presidentens döttrar», general Herkules i »Syskonlif» och baron H. i »Nina». Men hennes hjältar och bofvar äro af det äkta romantiska slaget; inkarnationer af högsint nobless eller under af dämonisk skurkaktighet. Man tar dem dock icke på allvar, något som näppeligen förf. själf torde ha gjort, ehuru hon skattade åt tidens smak och dess fordran på rafflande romankombinationer.

Hur mycket sannare, rikare, skönare bli ej de kvinliga karaktärerna! Hur skarp men tillika hur kärleksfull blir icke hennes blick, då det gäller att tränga in i den kvinliga själens gömslen! Här är det som det »systerliga» kommer till sin rätt, denna känsla, som så sant karaktäriserar Fredrika Bremers hjärtelag och som hennes penna definierar med så värtaliga ord. Få författare ha skönare och mer träffande förstått att tolka systerkärlekens väsen — och som bekant hade lifvet skänkt henne personligen härutinnan de rikaste erfarenheter —, och med systerkärlekens förstäelse och milda öfverseende godhet betraktar hon världen omkring sig och framförallt de varelser af hennes eget kön, som den rymmer.



Äfven när hon icke identifierar sina diktade skapelser med sig själf — och jag har här ofvan visat hur ofta detta är fallet —, förstår hon så som ingen annan att sätta sig in i sina medsystrars förhållanden och öden, hur dessa än må gestalta sig. Däraf denna prägel af sanning och lif, som utmärker det stora flertalet af bilderna i hennes rika kvinnogalleri.

Från den ringa tjänarinnan — och man finner ett par förträffliga representanter för den tjänande klassen i hennes romaner — till den spirituella världsdamen, från den outvecklade flickan i slynåldern till den vördnadsvärda gamla, hur träffande och hur älskvärdt har hon ej återgifvit dem alla! Sant är att änglatyperna äro väl ofta förekommande, hennes fantasi, hvilken, som känt är, gärna ville skena i väg med hennes sunda förstånd, älskar att måla den kvinliga fullkomligheten i de skäraste, mest öfverjordiska färger; men när hon ej fångar sina bilder ur inbillningens dimmiga höjder, utan griper dem ur den omgifvande verkligheten, äro de af en rörande enkelhet, ett intagande behag, en friskhet och en fihet, som af ingen svensk romanförfattare är öfverträffad.

\* \* \*

Det var, som bekant, den intagande berättelsen »Familjen H\*\*\*», hvaraf andra delen utkom våren 1831, som skapade hennes rykte och lät henne, enligt hennes egen utsago, göra »en oförmodad upptäckt af sig själf». Och frukten af denna upptäckt blef den odödliga serien »Teckningar ur hvardagslifvet», inrymmande, utom de ofvan nämnda, de kända romanerna »Presidentens döttrar», »Nina», »Grannarna», »Hemmet», »En dagbok», »Syskonlif», hvilka med kortare och längre uppehåll under ett par tiotal af år likt friska vindar kommo att blåsa nytt lif i den stagnerande svenska romanlitteraturen.

Hon hade nu kommit till insikt af att hvardagslifvet var hennes uppgift; hon tror, säger hon, att det för romanskrifvaren »knappt ges ett vidsträcktare fält, och himmel och helvete böra lefva där, en oändlig mångfald och den högsta enhet kunna finnas där — måste finnas». Och eldad af denna öfvertygelse fullföljer hon sitt mål, det att teckna »den enskilda människans lif sådant det är nu i denna vår tid och sådant det kunde vara, människans lif i dess mångskiftande former och belägenheter, människans lif i familjen, i samhället, i naturen, och öfverallt och framför allt i Gud».



Att hon lyckats i sina sträfvanden, det bevisar den entusiasm, hvarmed samtiden mottog dessa »fridsröster» från hemmets hittills okända eller rättare misskända värld, och den snabbhet, hvarmed hennes verk letade sig väg långt utom fäderneslandets gränser.

Hvilken rik källa för studiet ej blott af förf:s eget inre och yttre lif, utan äfven af tidens rörelser, af dess seder och bruk och framför allt af kvinnonaturens mångfaldiga skiftningar innehålla ej dessa nu halft förgätna böcker! Hur många drag, vittnande om den finaste psykologiska skarpblick, möta en ej från dessa blad! Ur psykologisk så väl som ur litterär och social synpunkt skulle det helt visst vara af största intresse att studera och gruppera de olika kvinnotyper hon skapat efter den karaktär och den färgläggning förf. gifvit dem. Mig förefaller det, som om Fredrika Bremers egenskap af karaktärsskildrare ej blifvit nog beaktad. Och hvilka svagheter i uppfinningen hennes författareskap än lider af, hennes förmåga att skildra människonaturen i alla dess nyanser är oförliknelig. Och häri stod hon säkert långt framom sin tid, den tid, då den psykologiska romanen ännu ej var uppfunnen.

Må det här tillåtas mig till belysning af min sats att ur det rika galleriet särskilja ett par bilder, hvilka torde fallit i glömska hos det stora flertalet läsare.

Mellan de båda hvardagsromanerna »Hemmet» och »En dagbok» gör hennes penna ett par afvikningar från det utstakade programmet. Så afbrytas »teckningarna» af en liten »norsk idyll» frukten af de intryck förf. hämtat från sina långvariga besök i vårt norska grannland, innehållande, inflickade bland berättelsens händelser, en del intressanta meddelanden från Norges historia och natur. »Strid och frid» är således ej en skildring direkt ur hvardagslifvet — för så vidt det lefves i svenska hem — men den lilla boken rymmer dock moment af en så frisk realism som trots något af förf:s öfriga arbeten.

Ett af dessa moment, och det som upptager hufvudintresset, är en kvinnotyp, den svenska hushållerskan Susanna. Hon är en af dem, i hvilka Fredrika Bremer förkroppsligat tanken: »storheten i det lilla», den af henne så ofta förhärligade. Susanna står i nära släktskapsförhållande till Beata Hvardagslag och mamsell Rönnqvist, ehuru hon på intelligens- och samhällsstegen intar ett något lägre trappsteg. Äfven hon är representant för den tjänande system, men stöpt i en annan form än de föregående; det är en enkel, anspråkslös natur men af ett friskt, gladt lefnadsmod, hon böjer sig



väl, ja ödmjucar sig för dem hon älskar, men sätter sin unga kraft mot lifvets brottsjöar och får dem vanligen att lägga sig. Hon ger den norske förvaltaren svar på tal i dessa af den mest uppfriskande humor stämplade skärmytslingar om »svenskt och norskt», som utgöra bokens förnämsta charme (striden slutar förstås med den fullkomligaste äktenskapliga frid), men hur tåligt tjänar hon ej sin matmor, som hon älskar, utan att belönas med genkärlek. Med denna enkla, osammansatta natur har förf. visat hur »den kärleksfulla viljan förlänar själfva de döda tingen anda och lif», hur pliktuppfyllelsen, ansvars känslan ger åt människan en adel, som intelligens och bildning utan dessa icke förmå skänka. Det är af smådrag som det anförda, återgifna med denna sällsynta friskhet och innerlighet, som är för Fredrika Bremer egen, man spårar hemligheten af den makt hennes penna utöfvade.

En annan af dessa i stillhet verkande krafter är syster Hedvig i romanen »Syskonlif». I hennes bild, tecknad med en sällsynt skärhet utan att därför tangera det änglalika, har förf. velat personifiera begreppet »systerligheten», hvilken ju för henne innebar lifvets djupaste och innerligaste förhållande, som nämndt äfven af den orsak att hon här kunde åberopa egna erfarenheter af det lyckligaste slag. I Fredrika Bremers böcker förekommer mycket om kärlek och giftermål, hon häfdar på det mest värtaliga och öfversvallande sätt åsikten, att »man och kvinna förenade utgöra mänsklighetens fullkomning»; men ändå är det en helt annan fullhet i de toner, hvarmed hon prisar »systerkärleken», den känsla som band henne själf till hvarje lefvande varelse på jorden och som hon för sin personliga del satte högre än den allt uppslukande egoistiska känslan för make och barn.

Hedvig, den äldsta systemen i en stor syskonkrets, är idealet för den milda, öfverseende, förstående kvinligheten, till hennes varma systerfamn ty sig bröder och systrar i sorg som glädje, hon uppoffrar sin egen lycka för att helt kunna fylla sin moderliga mission mot syskonen och känner sig lycklig i vissheten att hon fullgör sin plikt, med ett ord hon är »syster» i ordets vackraste, vidsträcktaste betydelse, hemmets prästinna sådan Fredrika Bremer drömt sig henne — ja kanske funnit henne någon gång i det verkliga lifvet.

\* \* \*

Men hur ofullkomlig skulle ej som helhet betraktad den kvinnobild vara, som Fredrika Bremer skänkt oss, om hon ensidigt



tecknat den tjänande, försakande, den efter forna tiders ideal utmejslade kvinnan; hur mycket hon än älskar Mariatypen, är dock den handlingskraftiga, målmedvetna, frihetssträfvande i högre grad hennes andas barn. På många ställen i hennes romaner bryter också denna hennes tendens att mäta kvinligheten med nya, vidare mått igenom. Edla i »Presidentens döttrar» och i »Nina», Petrea i »Hemmet» peka hän mot den framtidskvinna, för hvilken Hertha skulle blifva den fullt medvetna representanten.

Som ett bindestreck mellan de tvenne betydnande arbeten, hvari förf. skildrar sina stora resor i Amerika, Europa och Orienten, »Hemmen i Nya världen» och »Lifvet i gamla världen» och symbolisk för de båda riktningarna, det gamla och det unga, på en gång en framtidssyn och en återblick, kom »Hertha». Den utgafs 1856, några år efter Amerikaresan, som en frukt af denna, men strax innan »Hertha» utskickades i världen, hade förf. åter lyftat vingarna och begifvit sig af på sin femårslånga färd till södern för att studera olika faser af »lifvet i den gamla världen». Af den storm, som kritiken lät gå löst öfver boken och förf., träffade blott några kårar, mildrade af det långa afståndet, vandrerskan på den klassiska jorden.

Af ett visst rörande intresse är en liten episod beträffande Hertha som Esselde meddelar i sin minnesruna öfver Fredrika Bremer i Tidskrift för hemmet\*). Efter att ha berört den åldriga förf:s sysselsättning och lektyr under den sista sommaren, berättar biografen hurusom Fredrika Bremer för en ung vän, som hon inbjudit till Årsta, fällt det yttrandet, »att hon i sommar för första gången läst en bok, som på sin tid väckt mycket uppseende och mycket klander».

På frågan hvilket arbete det var, svarade hon:

»Fredrika Bremers Hertha.»

»Nå,» frågade den unga vidare, »hvad säger ni om den?»

Fredrika Bremer smålog vemodigt.

»Åh,» svarade hon, »där är mycket som kunde varit borta, och då hade det öfriga verkat bättre.» — — — — —

Det lärer verkligen varit fallet, att Fredrika Bremer först nu läst sitt eget arbete i tryck.»

Jag anför detta som ett exempel på i hvilken grad förf. ägde denna medvetenhet om sin egen begränsning så väl som sina ämnens,

\*) Se Tidskrift för hemmet: »Fredrika Bremer, hennes sista lefnadstid och sista brefväxling» af Esselde. 1866. Sid. 3.



hvilken är kriteriet på hvarje sann storhet. Men tilläggas bör, att trots detta själfkritiska erkännande af att »mycket kunde varit borta», har Fredrika Bremer aldrig ångrat sin Hertha och att hon, som hon uttryckte sig, för henne »*uppofrade* min popularitet som förf. Att jag kände det och gjorde det ändå, har sedan glädt mig och skall glädja mig i min dödsstund.»

Jag behöfver väl ej betona huru sagolikt det förefaller för en nutidsmänniska, att Hertha på samtiden verkade så som den gjorde, ej blott som en löjlig och orimlig historia, utan som en den där förfäktade de mest revolutionära och okvinliga, ja rent af sedligt anstötliga idéer. Man letar förgäfvos efter de som »osköna och vågade» betecknade »uppträden och situationer», som t. o. m. en i hög grad sympatisk och fördomsfritt sinnad samtida minnestecknare erkänner sig finna i den förkättrade Hertha, åt hvilken han för öfrigt gör full rättvisa. Nej, *renheten* i Hertha står, enligt våra begrepp, höjd öfver allt tvifvel, fastän arbetet nog, ästetiskt sedt, gör sig skyldigt till en och annan försyndelse mot skönhetslagarna, oundvikligt för en utpräglad tendensskrift.

För öfrigt vittna den ofvan anförde minnestecknarens\*) uttalanden om en ovanlig förståelse af andan i Fredrika Bremers verk och de äro utan tvifvel att betrakta som ett språkrör för den friare åskådning, som gjorde sig gällande redan vid tiden för Fredrika Bremers död och endast tio år efter utgifvandet af Hertha. Hvilken omhvälfning af tänkesätt hade ej världen bevittnat på den korta tiden af tio år! Redan då kunde en kritiker om Hertha falla det omdömet, »att litteraturhistoriens dom ej skrives af stundens flygblad eller dikteras af kafferepsomdömen om en enstaka företeelse» och förutse att Hertha skulle finna »nåd», ja »bemyndigadt försvar» för eftervärlden. — För öfrigt häfdar samme kritiker, den här nämde minnestecknaren, samma sats som jag sökt göra gällande i de flyktiga konturteckningar af en och annan ur Fredrika Bremers skrifter lösryckt kvinnokaraktär jag här lämnat, att hela hennes författarskap äger en genomgående tendentiös prägel. Hertha utgör hennes målmedvetna frambärande af kvinnofrigörelsens idé, men redan i de första små »teckningarna ur hvardagslifvet» se vi hur hon börjar bryta bygd och bana väg för en friare uppfattning af kvinnan. Att Hertha tog allmänheten med öfverraskning och verkade som ett sprängämne förvånar därför så mycket mer.

\*) Se Tidskrift för Hemmet: Minnestal öfver Fredrika Bremer af G. Améen 1866, sid. 334.



Men låt oss nu med den här ofvan citerade minnestecknaren fråga: »Hvilken var då denna allarmerande tendens i Hertha?» »Jo», och det må tillåtas mig att fortfarande anföra hans ord, »Hertha var ett af den annars så milda, så toleranta, så tålmodiga författarinnan utstött smärtans och förtrytelsens revolutionsskri mot våra högsta lagstiftares och lagskipares fortfarande orättvisa, att alltjämt motarbeta den långt förut af den ädle Richert proklamerade dogmen om kvinnans rätt till myndigblifvande. Hertha var, hon har sagt det själf, ett djärft sönderslitande af den falska resigna tionens slöja.»

»Näväl», säga vi med vår minnestecknare, »kvinnans myndighet är ju erkänd» och »ingen förnekar Fredrika Bremers delaktighet i lösningen af denna såväl som många andra djupt ingripande frågor», och han styrker sitt påstående med att lämna en ganska vidlyftig förteckning på de reformer till kvinnans förmån, som redan den tiden förelågo som ett faktum, ett talande bevis för att Hertha-teorierna omsatts i verkliga lifvet. Han nämner erkännandet af kvinnans rätt till högre utbildning, till utvidgad verkningsskrets i statens och det enskildas tjänst, kvinnoföreningars befogenhet, sjuksköterske-institutionens grundläggande o. s. v. En rätt ståtlig förteckning för att vara i midten af 60-talet, förtruppen till det segerrika tåg, som kvinnosaksidéerna skulle komma att anträda mot samhällsfördomar och orättvisor och som kulminerade med 70- och 80-talens rika skörd af kvinnovänliga lagreformer. Hur mycket bättre förstå emellertid vi, nutidsmänniskor, med hela 1800-talets många storslagna verkligheter för ögonen, Herthas djupa samhällsreformerande betydelse, än förf:s egna samtida gjorde det, äfven när de, som den här citerade, voro välvilligt stämda mot dess tendens. För oss är boken, och kommer alltid att förbli, en af dessa märkesstenar i kulturarbetet för kvinnans höjande, till hvilka man med tacksamhet och rörelse återgår och hvilkas tecken man först nu förstår att tyda i hela dess djupa innebörd.

För öfrigt må här tilläggas några ord för dem, som aldrig läst Hertha men af den häfdvunna dogmen om dess anstötlighet möjligen fattat misstanken att boken ändå måtte vara en i aggressiv ton hållen kvinnosaksroman. Ingenting kan vara felaktigare. Med allt sitt framhållande af kvinnans människorätt är Hertha i alla sina detaljer en fint utmejslad kvinlig typ. Intet trots, intet pockande på sin rätt förmärkes från hennes sida, hon böjer sig undergifvet för den despotiske faderns maktspråk, t. o. m. då när det skiljer henne från



hennes älskade, hon sviker aldrig sin dotterliga plikt eller öfverträder samhällslagarna, hur bittert hon än känner deras orättvisor. Det revolutionära i hennes uppträdande består utom i de nya idéer om kvinnans bestämmelse, hvilka hon i sitt tal förfäktar, däri att hon gör gällande sin rätt till själfständigt arbete, trots faderns motstånd, genom att anlägga en skola efter nya, frigörande principer, att hon öfvertar rollen af sin fästmans sjuksköterska, att hon uppträder till de föraktades och utstöttas försvar, ja predikar det oerhörda att t. o. m. en fallen kvinna kan upprättas och att samhället äger skyldighet att verka för denna upprättelse. Dessa och liknande äro Herthas försyndelser. Men, som sagdt, historiens dom har uttalats öfver den anklagade, och vi vetå att den utfallit friande.

\* \* \*

Det skulle föra oss för långt att här upprepa alla de moment inom den moderna kvinnorörelsens historia, hvilka i mer eller mindre grad påverkats af Fredrika Bremer, eller peka tillbaka på idéer och framtidssyner uttalade i hennes skrifter. I Dagnys spalter torde det också vara obehöfligt. Hela syftet med denna publikation är ju att såsom språkrör för det förbund, hvilket utgör en levande minnesvård öfver den ädla banbryterskan, följa de olika strömningar kvinnofrågan är underkastad, och jag tror ej den underlåtit att med känslor af den djupaste tacksamhet och beundran hänföra till denna märkliga kvinna dess förnämsta segrar, dess betydelsefullaste framgångar. Det vissa är, att man ej i vår tid finner en reform inom lagstiftningen och samhällslifvet, som ej i en eller annan gestalt förekommer som tanke eller som utarbetadt förslag i hennes i tryck eller skrift gjorda uttalanden.

Ja, alla frågor förenade med Fredrika-Bremer-Förbundets verksamhet, så väl de, som föreligga såsom ett fullfärdigt resultat, som de, hvilka man ännu sträfvar att lösa, återfinner man på ett eller annat sätt i hennes arbeten. Det är därför studiet af dessa erbjuder ett så stort intresse, är så lärorikt och väckande. Och det gäller ej blott de stora frågorna, de som häfda kvinnornas människorätt och gripa in i lifvets djupaste intressen, hon är lika vaken äfven för utvecklingens detaljfrågor. Den lilla uppsats om hennes tankar rörande *slöjd*, som meddelas i detta häfte, är bland annat ett bevis för denna hennes mångsidighet. De lösryckta tankar ur hennes skrifter, som jag här aftryckt, tala bättre än något annat om den allmänmänskliga anda, som besjälade denna ädla Sveriges dotter.

\* \* \*



När i dessa dagar hundraårsminnet liffigare än annars framkallar Fredrika Bremers bild, är det till en fläck af jorden, mer än alla andra förbunden med hennes lifs- och utvecklingssaga, tanken vallfärdar. Det är till Årsta, det gamla herresätet vid saltsjöns friska strand, skådeplatsen för hennes barnsliga lekar, hennes ungdoms bittra erfarenheter, hennes mognare ålders trefna eremitlif och dess oförtrottna sträfvan att vinna klarhet med lifvet och sig själf, hvilket ändtligen genom en af dessa händelser, som historien tecknar sig till minnes som en skön tanke, blef tillflyktsorten, dit hon i sin ålders dagar drog sig tillbaka undan världen och där hon till sist fick lägga sitt hufvud till ro för alltid.

På den vackra lummiga kyrkogården invid Årsta bäddades hennes graf. Ett enkelt granitkors omslingradt af murgröna pryder densamma.

Det är kring denna enkla minnesvård öfver en af de ädlaste och renaste kvinnor Sverige har burit som den 17 augusti alla de känslor af tacksamhet och vördnad hennes fosterlands döttrar ägna hennes minne koncentreras. Till de blommor, som då nedläggas på kullen som en gård af dessa känslor, kunna ej vackrare, mer manande och väckande ord fogas än dem som uttalades af Esselde som afslutning på den lilla teckning hon strax efter Fredrika Bremers död ägnade hennes bild:

»Frid öfver Fredrika Bremers ädla ande!» så lyda dessa ord, »Välsignelse öfver hennes minne! och sedan: framåt! alla rena viljor, alla goda krafter, på den bana — *det fria arbetets*, handens, hjärtats, själens, andens — som Fredrika Bremers hjärta och snille brutit för den svenska kvinnan! Framåt! uppåt! i hennes spår, tills kallelsen ljuder, såsom den redan ljudit för henne: 'Gack in i din Herres glädje, du gode och trogne tjänare. Öfver en ringa ting hafver du varit trogen. Jag skall sätta dig öfver mycket'.»

*Lotten Dahlgren.*



## Far och dotter.

Ur några otryckta bref af *Fredrika Bremer*.

Det är svårt att finna någon som med mera kärlek och entusiasm än Fredrika Bremer skildrat lifvet i hemmet. Genom hela sin litterära verksamhet, från de första spirituella Stockholmsinteriörerna i »Familjen H.» till herrgårdsbilderna med »ma chère mère» som medelpunkt, från studierna af hemmen i Amerika till breffen från Grekland, tecknar hon hemmen med samma fint förstående blick för deras egendomligheter, samma djupa känsla för deras lycka och helgd.

Som en bjärt motsägelse verkar det först, att samma Fredrika Bremer, som med sina liffulla teckningar af svenska hem tjusade hela världen långt utom Sveriges gränser, skildrat sitt eget i så mörka färger. Gång på gång återkommer hon till att hemmet för henne under hela hennes barndom och ungdom varit ett fängelse, och den som opartiskt granskar förhållandena måste i det stora hela ge henne rätt. Motsägelsen upplöser sig dock, då man finner att de förspilda ungdomsårens bitterhet aldrig hos Fredrika Bremer riktat sig mot familjelifvet i och för sig. I det såg hon alltid den naturligaste och rikaste lifsformen, hela samhällslifvets innersta kärna. Men bitter blef hon mot missförhållandena och särskildt mot de missförhållanden som med sina följder drabbade döttrarna i en familj.

Ännu för femtio år sedan betraktades hemmet som kvinnans enda verkliga värld. Men ju klarare Fredrika Bremer såg hvilken insats hemlifvet gör och ytterligare kan göra i folkens lif, dess bestämdare trädde hon i opposition mot denna uppfattning. För samhällets egen skull borde alla kvinnans slumrande krafter få tillfälle att utveckla sig, så att hennes insats i arbetet för det stora hela blefve den bästa möjliga. Kraftigast har Fredrika Bremer framställt dessa en ny tids kraf i sin roman *Hertha*, där hon nedlagt ett lifs erfarenhet i sin bjärta skildring af de rådande missförhållandena.

*Hertha* var Fredrika Bremers stora slag för dotterns likställighet med sonen i fråga om rätt till utveckling och rätt att själf välja sin väg. Det är också allmänt känt, att boken och den het-siga diskussion den framkallade beredde jordmånen för reformer, hvilkas frukter vi nu kunna skörda. Men redan långt dessförinnan



hade Fredrika Bremer insett reformernas nödvändighet och på mer än ett sätt i sina skrifter och sitt enskilda lif verkat för dem.

I ett herrgårdsarkivs gömmor har nyligen påträffats en liten samling bref\*) af Fredrika Bremer, som röra en fars förhållande till sin dotter. De äro skrifna tio år innan Hertha kom ut, till en nära åttioårig gammal major, god vän till familjen på Årsta, för att öfvertyga honom om rättmätigheten af att hans enda dotter, som närmade sig fyrtio år, själf finge bestämma öfver sitt öde. Hon var besjälad af religiös fanatism, blandad, såsom ofta händer, med svärmeri för den präst som gjort intryck på henne och som var stark läsare. De ansågo sig bestämda för hvarandra, men den gamle fadern, som misstänkte egennyttiga afsikter hos friaren och dessutom höll på ståndsskillnaden, nekade att samtycka till deras giftermål och att utlämna dotterns modernegård. Han synes ha hyst förhoppning att genom Fredrika Bremers bemedling kunna bringa sin dotter på andra tankar, en förhoppning som dock slog fel.

Det första brefvet visar, att Fredrika Bremer, som just vid den tiden studerade läseriet som andligt fenomen, satt sig in i situationen och funnit dottern oemottaglig för alla skäl mot hennes giftermål. Det följer här så godt som fullständigt.

*Min gode L.*

Du har haft fullkomligt rätt, bästa L., och jag har haft orätt, då jag trodde det vara möjligt att få Henrika, medelst förnuftsgrunder, ifrån sina fixa idéer. (Jag fick näml. för få dagar sedan ett långt bref från henne som öfvertygade mig därom.) Hon beropar sig på *en inre uppenbarelse, en inre högre upplysning* och har icke öra eller förnimmelse för annat än hvad den sagt henne. Och bland de saker den sagt henne är att Å. är en utkorad och förträfflig man, sänd af Gud för att göra henne lycklig, och hon anser sig såsom hans maka inför Gud.

Du har sagt mig allt detta förut, goda L., men det har icke varit mig möjligt att tro på en sådan förblindelse som Henrikas. Jag ser nu hur fullkomligt rätt du har, och tror att så för ditt eget lugn, som för hennes väl, så vore det bäst att icke vidare stå emot hennes önskan. Skall Henrika en gång vakna till erkännande af sin förvillelse, så blir det efter, men näppeligen före giftermålet. Hon är mild och lugn, är djupt öfvertygad att hon vet, vill och gör det rätta, — och är visserligen ren och aktningsvärd i sin *vilja*. Hennes religiösa svärmeri är ett fenomen, som man ser i alla länder i denna riktning och tyckes tillhöra icke blott tiden utan

\*) Brefven hafva af ägaren, öfversten friherre C. H. W. Leuhausen godhetsfullt ställts till undertecknads disposition.



människonaturen. Och de sekter, som i följd deraf uppstått i Tyskland, i England (där de äro kända under namn af »Dissenters») i Nord-Amerika m. fl. stater, hafva öfverallt samma kännetecken. Bland goda sådana äro personernas stilla och sedliga lif och — hos de renhjärtade — uppriktiga gudsfruktan och fromma vandel. Nästan öfverallt ser man, tyvärr, äfven mycken intolerans och sträfhets mot annorlunda tänkande, brist på sann kärlek och ödmjukhet m. m. fel. Kanske blir Henrika icke olycklig med den man hon valt, och hvilken jag tror, med allt sitt narraktiga högmod, dock är en uppriktig människa; törhända skall hon i föreningen med honom först vakna till insigt af så väl sina som hans brister och bli mildare och ödmjukare mot andra, och bättre förstå den fader, som hon dock älskar och vördar. Jag kan ej låta bli att tro mycket godt om och hoppas mycket godt för Henrika. Ty en ädel flicka är hon fast religions- eller prestfanatismen nu farit sin kos med hennes förnuft och hjärta.

Min goda bästa L.! Fattig på allt utom på god vilja och vänskap kommer jag nu till dig för att säga att jag *intet* kunnat uträtta. Men du sade mig det på förhand. Jag kan nu blott innerligare önska att allt måtte gå så att ditt hjärta och dina dagar må få det lugn du behöfver och så väl förtjänar . . . Jag förblir din

Årsta d. 17 febr.

trofast tillgifna

1847.

Fredrika.

Då Fredrika Bremer ett halft år senare åter skrifer, är hon fullt på det klara med sin ställning till saken. Oafsedt den sangviniska tro på människorna, som låter henne hoppas det bästa för framtiden, oafsedt hennes vanliga lifliga intresse för andras hjärteangelägenheter, är hon öfvertygad att dottern bör få handla på eget ansvar. Det är det enda rätta, hon må sedan blifva lycklig eller olycklig.

Årsta d. 2 Augusti 1847.

*Min goda L.*

Innan jag reste från Stockholm i juni månad kom jag oförtänt att få ett långt samtal med Å. och till min egen öfverraskning tyckte jag vida bättre om mannen än jag väntat. Jag tyckte om hans ärliga och öppna erkännande af sina fel i allmänhet och i sitt sätt mot dig i synnerhet, tyckte om hans saktmodiga sätt att upptaga och besvara mina ganska skarpa ord och förebräelser, och ehuru vi förblefvo bestämmdt skiljaktiga i vårt sätt att uppfatta vissa af bibelns och kristendomens läror, så lämnade jag honom med det intrycket, att denna man dock hade en ärlig, god vilja och torde i botten vara bättre än vi ansett honom vara, och torde kunna bli *riktigt bra* en gång, eftersom han har en ärlig vilja att inse, erkänna, och förbättra sina fel.



Jag har sedan icke sett eller hört något ifrån mannen. Men jag har (och nu nyligen) haft bref från Amerika, som — jag erkänner det — djupt rört mig. Och hvad jag såg och hörde af Å. i Stockholm och de samtal jag dels muntligen, dels skriftligen haft med Henrika ha frambringat hos mig en öfvertygelse, som jag här vill lägga framför dig, viss på att du skall höra mig med godhet, ty *god* är du, och hvad jag hos dig af allting mest älskat har varit och är — *din godhet*.

Jag skall ej nu anföra många skäl för hvad jag vill bedja dig om; det skulle trötta dig och du — skall nog ändå förstå mig.

I sitt samtal med mig sade Å. sig *mycket* önska att få ett muntligt samtal med dig. Han inser att han felat och ångrar det uppriktigt och känner det vara sin plikt som kristen att uttala. Och nu goda L., kommer jag och bönfaller hos dig: *Bevilja honom detta samtal!*

Låt honom få säga dig hvad han har på hjärtat. Hör honom min goda, älskade L., och sedan — om detta samtal icke ger dig förnyade anledningar till motvilja emot honom, så — sätt dig icke längre emot din enda dotters bön och sällhet. Jag är nu mera fullt öfvertygad att hon blir *fullkomligt olycklig* om hon ej blir förenad med den man, vid hvilken hon så djupt fäst sitt hjärta. Hon är ej mer så blind för honom som förr, hon inser hans fel äfvensom sina egna, men hon älskar honom ändå som förr och ser i en förening med honom sin enda sällhet på jorden.

Jag vet att Henrikas känslor för honom ej skola ändras, och att hon skall långsamt vissna till själ och kropp så länge ditt samtycke till hennes förening fördröjes — vissna, förbittras! Och du — skall du kunna vara lycklig, skall du kunna ha frid i sinnet, i hjärtat — det där goda hjärtat! — så länge du vet att det barn som du gaf lifvet känner lifvet som en odräglig börda och dricker hvar dag en bitter saknads kalk?

Skall du kunna vara glad då du ser henne blekna och vissna såsom hon gör det? Och din hand kunde ge henne lifvet på nytt, kunde låta henne blomma upp i glädje och sällhet . . .»

Älskade vän! Allt blommar nu i skönhet i hela naturen, »hela jorden är full af Herrens godhet!» Låt icke din enda dotter törsta, försmäkta i brist på den sällhet som Gud vill att alla hans skapade väsen skola njuta! — kärlekens!

Henrika är ju en allvarlig, en förnuftig människa. Hon är huunen till de år då hvar förständig människa bör ha rätt att bestämma öfver sitt öde, då hon icke vill något som är *orätt*. Och man kan säga mycket mot Henrikas parti, men *orätt* kan man icke säga att hon gör. Och i Guds ögon gör hon *möjligtvis* alldeles — *rätt*. Säkert är att inför honom börds- och förmögenhetsskilnader ingenting gälla; — och i närvarande tid gälla de äfven allt mindre och mindre inför tänkande människors blick. Både Henrika och Å. ha blifvit länge och allvarligen pröfvade — och de ha genom präfnin-



gen blifvit förbättrade till sinnesstämning, under det ingenting har förmått rubba deras ömsesidiga tillgifvenhet. Är det då skäl, goda L., att längre uppskjuta ett samtycke, som du ändå haft tör afsikt att gifva (om de skulle visa sig förtjäna det)? Hvar dags uppskof är härefter blott ett kvarhållande af en tid af plåga för henne och spänning, som icke mera kan tjäna till något godt, men kan möjligen verka mycket ondt på din dotters hälsa och lynne.

Goda, älskade L., hör min bön! Gör din dotter lycklig, så som hon vill bli det — gif henne hvad människan bör ha: en frisk verksamhet i den krets som natur och omständigheter anvisa henne. Låt henne på sitt *Backa* blifva verksam som människa och som kvinna med den man hon valt och efter lång pröfning stått fast vid; — gör henne *snart* lycklig, och allas vår fader skall välsigna dig, och du skall i full frihet kunna njuta allt hvad hans godhet vill gifva dig af naturens skönhet, af vänners tillgifvenhet och ömhet, och du skall njuta frid i ditt hjärta och frid i ditt hus, och alla goda och tänkande människor skola säga att du gjort *rätt*.

Jag vet äfven att Henrika ingenting önskar af dig utom att återfå *Backa* ograveradt och med inventarier; att hon vill förbinda sig att *Å.* aldrig utan ditt samtycke skall komma till ditt hem, ja till allt som du för din frid och trefnad kan önska om du vill samtycka till hennes böner för hennes giftermål... Jag vet väl att detta samtycke måste kännas för dig som ett offer och ändå ber jag därom, ber med hopp att bli bönhörd. Ack! men jag vet sen förra tider att du är den man, som man kan tillmoda något sådant. Jag känner ditt hjärtelag...

Lycka, lefnadsglädje! Älskade, goda L., det törsta alla varselser efter. Goda fader! gif ditt enda barn den lefnadsglädje hon önskar och som hon ej kan lefva utan, och hon skall välsigna dig, och du skall hafva uppfyllt en god faders högsta, skönaste plikt...

Din innerligt tillgifna

*Fredrika.*

*P. S.* Skulle äfven *Å.* bedraga de förhoppningar man fattat om honom, skulle Henrika en gång komma till ångra sitt giftermål — så kan hon för hvad hon då kan få lida blott tillskrifva sig själf skulden, och detta skall hos henne framkalla en mildare, ödmjukare anda än hon förr haft. Så länge däremot som hon ser i sin fader förnämsta orsaken till hvad hon lider så blir hon blott förbittrad och i sitt hjärta upprorisk. Hennes lycka eller olycka röra i alla fall närmast henne själf. Blir hon lycklig med *Å.* så har du välsignelse och heder dörför. Blir hon olycklig, så står du fullt fri och fredad för hvarje förebråelse.

*Du har då i ditt motstånd som i din medgift uppfyllt en faders plikter.*

Ännu en gång, några veckor senare, upptager *Fredrika* *Bremer* den ömtåliga frågan. Hon är nu gripen af den fara, som kan



hota, om en människa tvingas ifrån hvad hon anser som sin lifsuppgift; hon talar med färre ord och mera eftertryck. Kanske var det detta bref som förmådde fadern att slutligen gifva efter.

Söta L.!

Blif icke ledsen, att jag här ännu en gång återkommer med ett dig plågsamt ämne. Tro mig, det gör mig mycket ondt att plåga dig därmed, och aldrig skulle jag göra det om icke jag ansåg så mycket stå i fara, ja, äfven hela ditt lugn; vid att låta saken vara.

Ja, L., det står verkligen nu så, att du med en längre vägran af samtycke till din dotters giftermål äfventyrar hennes förstånd eller hennes lif. Jag är öfvertygad om att de stå i största fara; och att om närvarande spända förhållande fortfar »därhuset eller grafven» såsom hon själf säger det, snart blir hennes hem. Och blefve det så, sannerligen jag vet hvem som vore mer att beklåga, hon eller du.

Mycket har hon brutit mot dig. (Hvem har känt det, hvem har mer och starkare talat till henne därom än jag!!) Men hon har vändt sig till dig med böner om förlåtelse, hon har lagt i dina händer sin lefnads ve eller väl;

Min mor har aldrig satt sig emot sina uppväxta barns allvarliga önskningsar, äfven då de varit henne emot; hon har alltid velat göra dem lyckliga efter deras sinne, då de med fullt vetande och vilja tagit sitt parti. Gud välsigne henne för det! och han har gjort det! Ty hon är lycklig nu genom sina barn. Lef väl, min älskade, goda L.!

Årsta d. 6 sept.  
1847.

Alltid din tillgifna  
*Fredrika.*

De nu meddelade breffen ge inblick i slitningar, som fingo ökad skärpa och bitterhet genom faderns lagstadgade myndighet öfver sin dotter. Det var Fredrika Bremers tro, åt hvilken hon gifvit ett vackert uttryck i novellen »Fader och dotter», att en större frihet i förhållandet endast skulle knyta banden innerligare. Hemlifvets skildrarinna svek ej sina första ideal, när hon skoningslöst blottade lyten och brister i det bestående; hon sökte blott, med aldrig sviktande framtids hopp, högre former för dem.

S—d.



## Fredrika Bremer om kvinlig konstslöjd.

Den som närmare studerar Fredrika Bremer kan ej undgå att gripas af beundran för hennes geniala framtidsblick i fråga om de mest skilda områden af lifvet. Hon hade med full rätt kunnat på sig tillämpa det gamla ordet: intet mänskligt är mig främmande. på samma gång hon i sin uppfattning af olika mänskliga förhållanden var före sin tid. Amerika, framtidslandet, blef henne så kärt just därför, att hon på alla de fält, dit hennes spanande blick nådde, företrädesvis såg de verkligt utvecklingsdugliga nya idéerna och visste urskilja dem från vattenskotten.

Bland det, som mest tilltalade och intresserade Fredrika Bremer i den stora västern, voro de tekniska skolor (schools of design) för kvinlig ungdom, som just vid den tid då hon besökte Amerika började taga fart. Hon skrifer entusiastiska ord om dem i sina reseskildringar, ord som helt säkert i femtioalets Sverige af de flesta lästes med en axelryckning. Fredrika Bremer fick dock upplefva att Stockholms slöjdskola ett tiotal år senare öppnades för kvinliga lärjungar — ett af de många tidens tecken, som gjorde hennes lefnads afton ljus. Skildringar från hennes sista år berätta om det lifliga moderliga intresse, hvarmed hon följde särskildt en af de unga flickor, som begagnade sig af undervisningen där, sedermera en framstående slöjdlärlarinna.

I brefven från Amerika talar Fredrika Bremer som sagdt om betydelsen af tekniska skolor för den kvinliga ungdomen. Varmast och lifligast har hon dock, under det omedelbara intrycket af ett besök i Philadelphias »school of design» gifvit ord åt sina framtids-tankar i en liten uppsats för en amerikansk tidskrift.\*)

På en tid då den godtyckligaste smaklöshet präglade så godt som alla de handarbeten, med hvilka flitiga kvinnohänder sträfvade att pryda hemmen, har Fredrika Bremer redan klart insett hvilka skatter som stå att vinna såväl för samhället som för kvinnan själf, om hennes medfödda skönhetssinne uppodlas. Det är ord, som tåla läsas och begrundas än i dag. Den lilla uppsatsen meddelas därför härnedan i öfversättning, med uteslutande endast af det, som direkt vänder sig till den amerikanska läsekretsen. Hvad Fredrika Bremer här säger om Amerika äger dock i viss mån

\*) Sartain's Magazine. Vol. 9. Philadelphia 1851. Sid. 309—10.



sin tillämplighet äfven på vårt eget vidsträckta land med dess rikedom af växt- och djurformer. Liksom hon väntar sig att få se nordstaternas gran och alm, sydstaternas ek och palmetto, majsen och vinrankan, trasten och kolibrin, ödlan och ekorren, rådjuret och buffeln i Amerikas dekorativa konst, så erbjuder också Sveriges natur hela den skala, som rymmes mellan fjällets dvärgbjörkar och Sundets bokskog. Äfven där möter ögat en rikedom af motiv, som Fredrika Bremer kunde vänta sig att få »se af konstförfarna kvinnohänder inväfda i vårt hvardagslifs väf för att göra det ädlare och skönare».

\* \* \*

### **Ett Kalifornien för kvinnan; bättre än silfver och guld.**

Bättre än silfver och guld är en färdighet, som icke blott inbringar guld utan på samma gång gör själen skönare. Bättre än silfver och guld är en färdighet, som kan tillförsäkra oss ett nyttigt och lyckligt lif. Det kan intet guld. Bättre än silfver- och guldgrufvor är den skatt själen äger i sina egna resurser, i besittningen af själfförvärfvad värde och själfförvärfvad makt.

Jag skulle vilja meddela hvar och en det hopp och den glädje jag själf känner öfver de utsikter, som i dessa dagar öppna sig genom de tekniska skolor för kvinnor, som hålla på att uppstå i flera länder i Europa och för närvarande också i Förenta Staterna. Jag skulle vilja att hvar och en med mig kände, hurusom genom dessa skolors riktning mot såväl det sköna som det mer direkt nyttiga i teckningens konst vägar öppnas, där geniet kan pröfva sina vingar och det tålmodiga arbetet få ädel användning och skaffa tillräcklig utkomst; vägar där hvarje förmåga kan komma till sin rätt. Jag skulle vilja att hvar och en med mig insåge, hurusom de för kvinnan egendomliga gåfvor, med hvilka naturen utrustat henne, snakens gåfva, kärlek till allt skönt och behagligt, här kunna sätta frukt i konstnärlig verksamhet för att försköna lifvet och småningom utbreda sig till de lägst stående i samhället; hurusom hus och hem, väggar, mattor, möbler, toalettartiklar och smycken mer och mer kunna bringas till öfverensstämmelse med skönhetens och harmonins ideér, ja blifva mer och mer ägnade att kalla dem till lif i en människosjäl. Då skall bostaden tala själens språk på samma gång den är ett hem för vår kroppsliga varelse. Och vi veta ju alla, att en af hufvudingångarna till det allra heligaste är den port, som kallas »den sköna».



Men den välsignelse för samhället i det hela, som skall blifva följderna af en sådan utvidgning af kvinnans arbetsfält, kommer att göra sig än kraftigare märkbar med afseende på de individer, som skola bringa den till verkställighet. För tusentals kvinnor skall den öppna ett nytt lif. Mången varelse, som hittills varit fastkedjad vid nålen utan annan utsikt — särskildt i gamla världens länder — än att alltjämt:

»Work, work, work  
In poverty, hunger and dirt! \*)

— mången begåfvad kvinna, som ej haft möjlighet att ägna sig åt något annat än lärarinnekallet, ehuru hon saknat håg därför, kan här i konstens riken finna på samma gång ett arbete fullt af tjusning och ett fält för intellektuell utveckling, en ny väg öppnad för ljus och lif att strömma in. Här är användning för den liffulla unga flickan, för den tänkande kvinnan, för änkan som känner sig ensam i världen. Må de gå ut på fält och ängar, studera blommorna, trädens och grenarnas vackert svängda linjer, alla de rika skiftningarna i naturen, i elementens härlighet, i spelet af dagrar och skuggor, hos växter och djur, hos gräs och fjärlar; må de fylla själen med sådana intryck och taga dem med sig hem och väfva in dem i vackra mönster till väggbonader eller golfmattor, till vaser och korgar, eller andra alster af konst och slöjd. Och frågar någon om sådant arbete alltid skall visa sig vara lika inbringande som angenämt, så är jag glad att ej endast ha mina egna sangviniska förhoppningar att hänvisa till. Jag kan svara med några ord, som jag hört af utgifvaren af en bland Amerikas populäraste tidskrifter: »Alla kvinnor i Förenta Staterna, som kunna tagas undan till sådan verksamhet, skola få arbete nog».

Om kvinnan blifvit utrustad med en för henne egendomlig känslighet för och förmåga att uppfatta skiftningarna af naturens skönhet, så är det för visso ej för att själfviskt njuta däraf eller göra bruk däraf endast för att pryda sig själf; det är snarare för att som gudinnans vigda prästinna bringa människosläktet hennes gåfvor och orakelbud.

Från hvilken synpunkt jag än ser saken, måste jag betrakta tekniska skolor för kvinnor som ett synnerligen glädjande tidens tecken, ett tecken att nya och bättre tider stunda. Jag måste också med glädje erkänna det varma intresse, hvarmed jag sett att flera

\*) Se Thomas Hood's »Song of the shirt».



män omfatta tanken. På samma gång jag lyckönskar Amerikas kvinnor till det fält, som öppnar sig för dem, kan jag ej annat än lyckönska mig själf till att hafva varit med om dagens inbrott; till att med egna ögon hafva sett det nyupptäckta guldgräfvarlandet för oss kvinnor — bättre än silfver och guld.

---

## Tankar

ur Fredrika Bremers skrifter.

Det finnes intet så litet, som ej förenar sig med någon stor idé!

\*

Känslan af andakt är kanske en af de ljufvaste, skönaste vi kunna erfarå på jorden. Den är ej glädje, ej sorg, men något som höjer öfver dessa båda, — det är en själens ögonblickliga återvändning till dess rätta fädernesland, — en känsla, som mer än någon djupsinnig demonstration öfvertygar oss om, att vi äro odödlighetens barn.

»Den ensamman.»

\*

Hvardagslivets små omsorger äga en ofta förunderlig förmåga att förströ sorgen.

\*

I tider af sorg och betryck förena sig själarna. När yttre olyckor storma in på oss — då sluta vi oss till hvarandra, och det är merendels vattnade af smärtans tårar, som vänskapens och tillgifvenhetens skönaste blommor uppväxa.

\*

Taflan af verkligheten bör likna en klar bäck, som under sitt lopp rent och troget återgifver de föremål, som spegla sig i dess bölja, och genom hvars kristall man skönjer dess botten och hvad som därpå hvilat. Allt hvad målaren eller författaren vid dess framställande bör tillåta sin fantasi är att spela rollen af solstråle, som utan att förändra något föremåls egendomlighet dock ger alla färger en lifvigare glans, låter vågens dag-punkt tindra mera diamantlikt och upplyser med renande klarhet själfva bäckens sandbotten.

»Familjen H\*\*\*\*.»

\*



Världen behöfver för sin lycka flere visa än hjältar; och den lycklige ädle, som skänkt människosläktet någon tröst, någon vederkvickelse, kan dö med ett skönare medvetande än det som förljufvade Epaminondas' sista stunder.

»Tröstarinnan.»

\*

Norden är kall och allvarlig. Konsterna äga ej där sin hembygd; blommornas tid är kort. Vill du se deras jord, se Italien, se Frankrike; vill du se hemmets och familjens vigda jord, se Sverige!

»Presidentens döttrar.»

\*

Behöfva vi för att vara lyckliga mer än lagbunden frihet, dagligt bröd, en vän och sedan — någon tanke, något tal om det högre lif, som rör oss alla, något lyssnande till det samtal, som de goda och de visa genom alla tider föra med hvarandra, någon uppmärksamhet på det stora världsdramat och på den gode skaldens mening?

\*

Det ger en egen rang och värdighet att vara gränsbo med dödens rike. Andarnas hviskningar från det hemlighetsfulla landet tros hinna det öra, som lutar därintill; därför stå de visa och starka på jorden och lyssna tysta som lärjungar och fromma som barn till de ingifvelser, som af döende läppar utandas.

\*

Ungdom och ålderdom sätter man mot hvarandra som det lätta och det tunga af lefnadsdagen. Men har icke hvar och en dagens tid, hvar och en ålder sin egen ungdom, sitt eget nya, behagliga lif, blott man sätter sig in i dess väsen? Ja, den åldrige, som samlat rena minnen till sitt aftonsällskap, är merendels lyckligare än de unga, som med oroliga hjärtan stå vid begynnelsen af färden.

»Hemmet.»

\*

Ljuset, vattnet! Dessa ursprungliga gåfvor af Skaparen åt jorden och som än i dag äro till för alla människor — hvarföre erkänna vi ej mera deras välsignande kraft, hvarföre låta vi ej hvar dag döpa oss af dem till nytt lif, nytt mod, ny tacksamhet?

\*



Ädla blommor ha så kallade »nektarier», honungsgömmen, i hvilka växtens ädlaste safter förvaras. Men för att komma åt dem måste man stundom — när man ej har geni af humla eller bi utan blott tafatta människofingrar — *såra* blomman. Äfven människosjälén har sina nektarier, dem vi ofta behandla såsom blommans.

\*

En mycket liten tid, en mycket liten väg ligger ofta mellan nuet och den stund, som liksom med ett trollslag förvandlar hela vår lefnadsställning, hela vår framtid.

\*

Visst skall begreppet om lifvets stora mål, om människans sanna värde allt mera bli lefvande i dess hjärta. Visst skall kvinnan allt mer aktas efter sitt människovärde och erkännas i sitt väsens sanning. Och först när hon så blifvit erkänd, när hon i samhället vunnit sin sanna ståndpunkt som människa, som medborgarinna, då skall hon ånyo blifva gudaföderska för jorden och ur sitt sköte frambära en förnyad och förädlad mänsklighet.

\*

Ack, det är likväl godt när ungdomstiden är öfver och de stillare åren komma! Det är godt när känslornas vilda kamp lägger sig, godt också att den har *varit*, ty den har frambringat — en värld. Och öfver den sväfvar sedan fram en ny ande, med nytt lif, *tänkandets* stilla ande, som lägger svalkande sin hand på vår heta panna, skiljer mörkret från ljuset och säger till ögat »blif klart» och till lifvet »blif lugnt!»

»*En dagbok.*»

\*

Man talar så mycket om *modern*, den nämligen som föder barnen till världen, man ärar och upphöjer henne; men man öfverser — stundom föraktar — *den andra modern*, vårdarinnan, lärarinnan, fostrarinnan, som ofta är mera moder, än den som bär namnet.

\*

Tjänarna!... hvilket viktigt kapitel utgöra de ej i familjens lif och historia. Och hvem kan följa de gärningar af styrka och tålmod, af alla kristliga dygder, som dag och natt af goda tjänare utöfvas? Böcker kunde skrivas därom: dock... hvartill? *En* är, som täljer dem och skrifver upp dem i sin bok. —

\*



En icke ringa njutningskälla för renhjärtade människor är deras förmåga att fröjdas af det lilla, af smulorna i lifvet. Själur, som ha något mörkt bakom sig eller inom sig, kunna icke detta.

\*

Det kristna lifvet har så genomträngt världens lif, att vi stå i dess ström, drifvas af dess medvetande äfven utan att veta det. I sederna, i lagarna, i samfundslifvet, i litteraturen, öfverallt möter oss dess ljus, dess anda. Och den som älskar detta ljus, denna anda och ledes där af, han *är* en kristen, om än han skulle misskänna dess ursprung.

\*

Den samfälta njutningen af en ädel konst medförer en tjustning, som för ögonblicket spränger alla konvensansens vallar och torn emellan människor och närmar dem i kärlek till hvarandra.

\*

Hvarje djup längtan är en profetia om uppfyllelse, hvarje allvarligt sökande har löftet om att finna.

\*

Man har ofta sagt — och ej alltid utan skäl — att männerna missunna kvinnorna en mera själfständig och fri utveckling, den de frukta så för dem som för sig själfva. Men om de kvinnor, som uppnått något högre steg på vetenskapens eller konstens trappa, frågades hvem det var som utvecklade deras anlag, som uppmuntrade och ledsagade deras begynnelse, så skulle väl de flesta, med tacksamhets-lågande hjärta, nämna — en man!

\*

Mycket i vårt lif är episodiskt; mycket äfven synes endast så och sammanhänger genom osynliga trådar med vårt lufs viktigaste öden.

\*

Vid vissa djupare skiften i det inre lifvet och för mången stormig själ är yttre förflyttning ett nästan nödvändigt medel för inre förnyelse. — — — Dessa yttre förflyttningar äro hjälpmedel i Försynens hand till människorna. De göra ej den goda viljan, men de stödja den.

»Syskonlif.»

\*

Låt oss, om möjligt, skaffa pensioner och asyler åt de gamla, orkeslösa eller sjukliga; men åt de unga låt oss ge *arbete, fri täflan,*



*öppnade banor* för utveckling och *ädla lefnadsändamål!* Det är den enda verkligen goda hjälp för medellösa flickor, ty den innebär upphöjelse, den bereder sällhet genom själföfvervärfvets värde.

»*Hemmen i Nya världen.*» III del.

\*

Vore umgängeslivets förhållanden mera ädelt naturliga och enkla, kunde unga män och kvinnor se hvarandra, lära känna hvarandra i deras arbete på verkstäderna, inom akademierna eller i de kristliga föreningar, där de ge hvarandra handen till nyttiga och goda samfundsverk, då skulle de äfven kunna närma sig hvarandra i intresse för gemensamma, värdiga föremål, i ädel täflan, i vänlig handräckning; de skulle då lära sig känna hvarandra ej blott till den yttre, utan framför allt till den inre människan, till hjärta, vilja och förmåga, och helt visst skulle flera och lyckligare äktenskap knytas däraf, än som är fallet under närvarande förhållanden.

»*Hertha.*»

\*

Af de flera länder, under olika himmelsstreck, som Gud låtit mig se på jorden, har jag dock ej sett något, som jag finner *på det hela* bättre lottadt än Sverige, så i naturskönhet, som i villkoren för livets hälsa och lycka.

»*Lifvet i Gamla världen.*» III del.



## Föreningsmeddelande.

100-årsdagen af **Fredrika Bremers födelse** kommer att af Fredrika-Bremer-Förbundet högtidlighållas genom en utfärd till Fredrika Bremers graf å Österhanninge kyrkogård. I styrelsens namn nedlägges å grafven en lagerkrans och ett minnestal uttryckande den svenska kvinnans tacksamhet för Fredrika Bremers lifsgerning hålles.

Utfärden sträcker sig därefter till den närbelägna Årsta egendom, där Fredrika Bremer tillbringade så många år af sitt lif och där hon slutade sina dagar.





C. E. Lagerström  
**FREJA-MAGASINET**  
STOCKHOLM

Lager af **Sybehör & Modevaror**  
OBS! Order från Landsorten exp. skyndsamt.

# Nya Blå Hand,

## Skönfärgeri & Kemisk Tvättanstalt.

Kappor, Koftor, Klädningar, Herrkostymer, Uniformer, Handskar,  
Kravatter färgas och kemiskt tvättas.

OBS! Fläckuttagning verkställes dagligen.

Butiker: Smålandsgatan 9, A. T. 125 09. Holländaregatan 13, A. T.  
46 33. Linnégatan 22, A. T. 102 96. Brännkyrkagatan 2, A. T. 34 39. Horns-  
gatan 11, A. T. 17 25. Fabrik: Löfholmen, A. T. 34 26, R. T. 53 73.

I Bokhandeln har utkommit La häftet af

## De Protestantiska Missionernas Historia

af **G. WARNECK**, Professor i Missionskunskap i Halle.

Missionsarbetets utveckling under det gångna århundradet har haft  
den allra största betydelse för hemlandskyrkornas andliga lif, på samma  
gång som därigenom afgifvits ett allt mäktigare vittnesbörd för kristen-  
domens sanning och segerkraft.

Vårt århundrade har från det föregående fått taga i arf icke blott 249  
evangeliska missionssällskap med nära 5.000 ordinerade missionärer och  
4.327.000 infödda kristna samt en oändlig et af anstalter och stationer med  
verksamhetsuppgifter af tusen slag — icke blott detta utan en varm och  
verksam kärlek till arbetet, som visserligen genom stora svårigheter på  
fältet pröfvats, men därigenom och växt i inre energi och nitälskan.

Att taga kännedom om det historiska förloppet af detta stora verk —  
Herrens heliga strid — är för visso en välsignelse, som Herrens försam-  
ling icke får skjuta ifrån sig, när ett sådant tillfälle nu erbjuder sig.

**OBS!** Den svenska missionshistorien kommer att få en särskild,  
mera utförlig behandling genom ett tillägg, författadt af missionsdirektorn  
docent Ad. Kolmodin.

Arbetet, som är afsedt att i sin helhet vara färdigt till nästa  
jul, utkommer i omkring 15 häften, hvartdera 32 sidor stort format,  
godt papper och tryck. Verket förses med omkring 200 intressanta  
och belysande illustrationer. Priset blifver 35 öre för häfte.

Hvarje abonnent erhåller för verkets inbindning en prydlig  
klotperm i guld och färgtryck gratis.

Subskription mottages hos alla bokhandlare och kommissionärer.

Alla, som vilja verka för detta goda arbetes spridning genom att  
samla abonnenter, erhålla fördelaktiga villkor, hvarom närmare under-  
rättelse meddelas vid anmälan hos

Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm.



## Anmälan.

Dagny utkommer **1901** med 20 häften, utgörande minst 28 tryckark.

Priset för hel årgång:

För medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet ... kr. 3,50.

För icke medlemmar af Fredrika-Bremer-Förbundet » 5,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 30 öre för enkelhäfte.

**Snar hjälp  
är dubbel hjälp.**

Såhan torde nästan vara konsekvent så försiktiga, att han undviker att ådraga sig yttre skador i förväz desinficerar det föremål, hvarmed han oförussett såras, eller med något munvatten dödjar alla bakterier, som på hans handas. En liten skada och en inträffad infektion, som vid skrymsam lämplig behandling icke kan utlösa några allvariga till svårt lidande. Lika alltid är det möjligt att hos hästigt erhållna läkarebjud, Allmänheten behöfver därför ett giftfritt medel, som vid dylika fall kan göra nytta. Håkansson's konjekt hvad *verifiktiga faktin*, bekräftar sig såväl på läkare som på den stora allmänheten, utvisa är Ell. Lockor P. Håkansson's Salubrität ett utmärkt behandlingsmedel icke endast vid fall af *brännskador*, *tyfoid*, *frösta* *sen* för *handens*, *hagens* och *händernas* *vård* m. m. utan äfven vid börjad *tyfektion* af *rosen*, *hudsjukdomar*, *stängsvenor*, *insektstingning* m. m. Salubrität anses därför värdefullt af alla, som icke känna det genom att använda det på sitta, som i enlighet med beskrifningen ejörda iakttagelser visat vara ändamålsenliga.

Partilager hos **GEISER & C:o, Stockholm.**

## BARNÄNGENS antiseptiska Vademecum

för **munnens, tändernas** och **hudens vård** m. m.

På begäran af Aktiebolaget Barnängens Tekniska Fabrik har jag inköpt prover af några i handeln förekommande, koncentrerade munvatten: Vademecum, Dentolin, Stomatol, Gahnelit, Azymol och Aseptol och anställt jämförande undersökningar öfver deras förmåga att döda bakterier och att hindra bakteriers utveckling. Dessa undersökningar hafva skett under ensartade förhållanden för de olika munvattnen, såväl hvad beträffar munvattnens utspädningsgrad och temperatur som metoden för undersökningarna och de använda bakteriekulturernas motståndskraft.

Resultaten af dessa undersökningar framgå af nedanstående tabeller:

### I. 2 % lösning af munvattnen.

Vademecum	dödade i regel	Tyftusbacillen på 1 min.,	Difteribacillen på 1 min.
Dentolin	> > >	> 1-2 >	> 2-3 >

### II. 1 % lösning af munvattnen.

Vademecum	dödade i regel	Kolerabakterien på 1 min.,	Difteribacillen på 2 min.
Dentolin	> > >	> 1 >	> 3-4 >
Gahnelit	> > >	> 1 >	> 4 >
Stomatol	> > >	> 1-2 >	> 4 >
Azymol	> > >	ej på ½ tim.,	ej på 1 tim.
Aseptol	> > >	ej på 24 tim.,	ej på 24 tim.

Stockholm den 11 Juni 1899.

*Germund Wirgin,*

Leg. Läkare, Amanuens v. Karol. Institutets hyg. afdeln.

### Adresser:

**Fredrika-Bremer-Förbundet: Drottninggatan 54.**

Rikstelefon 27 62. Förbundets byrå öppen 11-4. Allm. tel. 48 16.

**F. V. O. Centralbyrå: Stora Nygatan 36**

Rikstelefon 15 46 — Allm. telefon 27 15  
är under vintern öppen alla helgfria dagar, utom lördagar, kl. 10-4.  
För hjälpsökande kl. ½ 10-11.

**Föreningen Handarbetets Vänner: Brunkebergstorg 18.**

Öppet 10-4.